

Kraków, 30.09.2026r.

Dr hab. Katarzyna Stasiuk, prof. UJ
Instytut Psychologii Stosowanej
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Katarzyny Goncikowskiej

**Psychological and social barriers to the acceptance of insect-based food:
labelling, information, and social perception**

**[Bariery psychologiczne i społeczne w akceptacji żywności na bazie owadów:
etykietowanie, informacje, i percepcja społeczna]**

Niniejsza recenzja została sporządzona w związku z powołaniem mnie przez Radę Naukową Instytutu Psychologii PAN na recenzentkę w postępowaniu w sprawie nadania mgr Katarzynie Goncikowskiej stopnia doktora. Ocenę rozprawy doktorskiej pt. „Psychological and social barriers to the acceptance of insect-based food: labelling, information, and social perception” przygotowałam w oparciu o wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

- **Forma przedstawionej rozprawy**

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr Katarzyny Goncikowskiej ma formę zbioru czterech współautorskich, tematycznie powiązanych prac naukowych, poprzedzonych syntetycznym opracowaniem przedstawiającym podstawy teoretyczne, cele i hipotezy badawcze, wyniki poszczególnych badań oraz ich dyskusję. Trzy spośród prac zostały opublikowane w czasopismach naukowych: *Nutrients*, *Foods* oraz *Journal of Food Products Marketing*, natomiast czwarta została udostępniona jako preprint w repozytorium PsyArXiv.

Cykl obejmuje następujące prace:

1. Modlińska, K., Adamczyk, D., Gonicowska, K., Maison, D., i Pisula, W. (2020). *The effect of labelling and visual properties on the acceptance of foods containing insects*. „Nutrients”, 12(9), 2498. <https://doi.org/10.3390/nu12092498>.
2. Modlińska, K., Adamczyk, D., Maison, D., Gonicowska, K., i Pisula, W. (2021). *Relationship between acceptance of insects as an alternative to meat and willingness to consume insect-based food: A study on a representative sample of the Polish population*. „Foods”, 10(10), 2420. <https://doi.org/10.3390/foods10102420>.
3. Gonicowska, K., Modlińska, K., Adamczyk, D., Altuntaş, U. C., Maison, D., i Pisula, W. (2023). *The influence of various information about insect content and its advantages on the acceptance of foods containing insects*. „Journal of Food Products Marketing”, 29(3). <https://doi.org/10.1080/10454446.2023.2206364>.
4. Gonicowska, K., Modlińska, K., i Pisula, W. (2026). *Who eats bugs, and what does it say about them? Disgust, stereotyping, and the social construction of the insect consumer*. Preprint: https://osf.io/preprints/psyarxiv/ag9zn_v2.

Forma rozprawy jest zgodna z wymaganiami określonymi w § 3 ust. 4 „Szczegółowego trybu prowadzenia postępowań doktorskich w Instytucie Psychologii PAN”. Zgodnie z tymi zasadami rozprawa w formie cyklu powinna obejmować co najmniej trzy prace, w tym minimum dwa artykuły opublikowane w czasopismach ujętych w bazie JCR lub SCOPUS; dopuszczalne jest również włączenie do cyklu pracy opublikowanej jako preprint w publicznie dostępnym repozytorium, posiadającej DOI. Kandydat powinien być ponadto pierwszym i/lub korespondencyjnym autorem co najmniej dwóch artykułów.

Wszystkie cztery prace wchodzące w skład rozprawy są pracami współautorskimi. Mgr Katarzyna Gonicowska jest pierwszą autorką dwóch z czterech prac: artykułu opublikowanego w *Journal of Food Products Marketing* oraz pracy udostępnionej jako preprint w PsyArXiv. W dwóch pozostałych publikacjach zajmuje odpowiednio trzecie i czwarte miejsce na liście autorów Tym samym spełniony jest określony w regulaminie wymóg dotyczący pierwszego i/lub korespondencyjnego autorstwa co najmniej dwóch prac wchodzących w skład cyklu.

Doktorantka przedstawiła dla każdej z nich wymagane oświadczenie o własnym wkładzie

autorskim/merytorycznym oraz o posiadaniu zgody współautorów na wykorzystanie danej publikacji w postępowaniu o nadanie stopnia doktora. Z przedstawionych oświadczeń o wyniku, że Doktorantka uczestniczyła we wszystkich czterech pracach w opracowaniu danych, analizie statystycznej i analizie wyników, a także w przygotowaniu pierwszej wersji manuskryptu oraz jego edycji i poprawkach. W dwóch pracach, których jest pierwszą autorką, zakres jej udziału był szerszy i obejmował również konceptualizację i metodologię badań, ich przeprowadzenie oraz wizualizację danych, a w przypadku pracy jakościowej (nr4) także zarządzanie projektem.

- **Podsumowanie treści rozprawy**

Przedmiotem rozprawy są psychologiczne i społeczne bariery akceptacji żywności zawierającej owady. Doktorantka analizuje znaczenie informacji o składzie produktu, jego cech wizualnych, komunikatów o korzyściach zdrowotnych i środowiskowych, indywidualnych właściwości konsumentów oraz społecznego wizerunku osób jedzących owady. Ogólne pytanie rozprawy dotyczy przyczyn odrzucania takiej żywności pomimo dostrzegania potencjalnych korzyści z jej wykorzystania.

Problematykę tę uważam za istotną zarówno poznawczo, jak i praktycznie. Stanowi ona okazję do analizy szerszych zagadnień psychologicznych: znaczenia emocji i przekonań w ocenie produktów, relacji między różnymi wymiarami akceptacji oraz społecznych konsekwencji wyborów żywieniowych.

W pierwszym artykule przedstawiono eksperyment z udziałem 99 osób dorosłych, w większości studentów. Uczestników losowo przypisano do warunków różniących się informacją o zawartości owadów oraz obecnością elementów wizualnych przypominających ich fragmenty. Każda osoba otrzymywała trzy produkty: ciastko, muffin i kulkę daktylową (produkty faktycznie nie zawierały owadów). Oprócz wskaźników deklaracyjnych, obejmujących ocenę produktu oraz gotowość do jego spróbowania i dalszego spożywania, analizowano szereg wskaźników behawioralnych: czas do podniesienia produktu i rozpoczęcia jedzenia, czas trwania jedzenia, czas i częstotliwość oglądania oraz wąchania produktu, a także ilość spożytego pokarmu. Wyniki wskazały, że oznaczenie produktu jako zawierającego owady wpływało na rzeczywiste zachowanie

uczestników – opóźniało rozpoczęcie jedzenia, skracało czas jego trwania oraz zmniejszało ilość spożytego produktu. Manipulacja wyglądem nie wywołała analogicznych efektów behawioralnych, choć wpływała na deklarowaną gotowość do spróbowania produktu.

Drugie badanie przeprowadzono techniką CAWI na ogólnopolskiej próbie 1096 osób, dobranej z uwzględnieniem wybranych cech demograficznych populacji. Analizowano dwa wskaźniki: zgodę ze stwierdzeniem, że owady mogłyby zastąpić mięso w naszej diecie, oraz akceptację żywności zawierającej owady, mierzoną kwestionariuszem EAQ. Uwzględniono także między innymi neofobię, wrażliwość na wstręt, poszukiwanie różnorodności, znajomość entomofagii i przekonania dotyczące środowiskowych konsekwencji wyborów żywieniowych. Nie stwierdzono istotnej korelacji między dwoma głównymi wskaźnikami i różniły się one pod względem związanych z nimi czynników. Wynik ten zwraca uwagę na potrzebę precyzyjnego definiowania akceptacji. Przekonanie o możliwości wykorzystania owadów jako alternatywy dla mięsa nie jest równoznaczne z przychylną postawą wobec żywności zawierającej owady. Wartością badania jest zatem pokazanie, że różne sposoby pomiaru akceptacji mogą prowadzić do odmiennych wniosków o jej uwarunkowaniach.

W trzecim artykule przedstawiono dwuetapowy eksperyment internetowy z udziałem 659 osób. W pierwszym etapie mierzono cechy i postawy uczestników, w tym neofobię żywieniową, ogólną neofobię, wrażliwość na wstręt, tendencję do poszukiwania różnorodności oraz postawę wobec entomofagii. Tydzień później uczestnikom prezentowano jeden z trzech tekstów: dotyczący korzyści zdrowotnych i odżywczych spożywania owadów, korzyści środowiskowych albo neutralnych informacji o owadach. Następnie oceniali oni jeden z trzech wariantów opakowania sosu bolońskiego: bez informacji o owadach, z informacją o zawartości świerszczy lub z taką informacją oraz ilustracją świerszcza. Oceniano między innymi ogólną atrakcyjność produktu, gotowość do jego spróbowania, oczekiwany smak i walory zdrowotne, przyjazność dla środowiska oraz przewidywany popyt. Produkty bez informacji o zawartości owadów były oceniane najbardziej pozytywnie, natomiast informacja o obecności świerszczy prowadziła do obniżenia ocen. U kobiet już sama informacja słowna o zawartości świerszczy wiązała się z niższą akceptacją produktu, a dodanie ilustracji owada nie powodowało jej dalszego obniżenia. U mężczyzn natomiast ilustracja świerszcza nasilała część negatywnych reakcji w porównaniu z samą informacją słowną. Zastosowane komunikaty dotyczące korzyści

zdrowotnych i środowiskowych nie łagodzą negatywnego wpływu informacji o zawartości owadów. Interesującym wynikiem, zasługującym na szerszą dyskusję, jest odmienna reakcja kobiet i mężczyzn na wizualne przedstawienie owada. O ile wcześniejsze badania wskazywały już na różnice między płciami w poziomie akceptacji entomofagii, o tyle uzyskany tutaj wzorzec nie sprowadza się jedynie do niższej lub wyższej akceptacji. Dodanie ilustracji świerszcza powodowało dalsze obniżenie części ocen u mężczyzn, podczas gdy u kobiet podobnego dodatkowego efektu nie obserwowano. Badanie nie pozwala rozstrzygnąć, czy obraz owada uruchamiał u mężczyzn dodatkowe negatywne skojarzenia, czy też brak dalszego spadku ocen u kobiet wynikał z ich już niskiego poziomu po ujawnieniu informacji o zawartości świerszczy. Przyczyny tego odmiennego wzorca reakcji kobiet i mężczyzn nie są oczywiste i stanowią, w mojej ocenie, interesujący temat do dyskusji.

Czwarte badanie miało charakter jakościowy. Przeprowadzono częściowo ustrukturyzowane wywiady bezpośrednie z 19 dorosłymi osobami. Materiał opracowano metodą refleksyjnej analizy tematycznej. Rozmowy dotyczyły skojarzeń i emocji związanych z jedzeniem owadów, warunków, w których uczestnicy byliby skłonni ich spróbować, oraz wyobrażeń o konsumentach takiej żywności. Uwzględniono również rolę tradycji kulinarnej, przewidywanych reakcji otoczenia oraz przekazów medialnych i politycznych. W analizie wyodrębniono cztery główne tematy: znaczenie postaci produktu dla obrzydzenia i akceptacji, społeczny wizerunek konsumenta owadów, społeczne koszty odmiennych praktyk żywieniowych oraz interpretowanie jedzenia owadów jako konieczności lub dobrowolnego eksperymentowania.

- **Ocena pracy**

Przedstawioną rozprawę oceniam bardzo pozytywnie. Jej główną zaletą jest wieloaspektowe spojrzenie na problem akceptacji żywności zawierającej owady. Doktorantka uwzględnia zarówno sposób prezentowania produktu i przekazywania informacji o nim, jak i cechy oraz postawy konsumentów, a także społeczne znaczenia przypisywane określonym wyborom żywieniowym. Dzięki temu pokazuje złożoność badanego zjawiska i potrzebę rozpatrywania go na kilku uzupełniających się poziomach.

Szczególnie istotne jest dla mnie włączenie perspektywy społecznej. Rozprawa

pokazuje, że pytaniu o to, czy dany produkt jest akceptowany, towarzyszy pytanie o to, jak postrzegana jest osoba, która go spożywa. Wybory żywieniowe mogą być odczytywane jako wyraz wartości, stylu życia i przynależności grupowej, a wyobrażenia o ocenie ze strony innych stanowią ważny kontekst ich podejmowania. Poszerzenie analizy o wizerunek konsumenta, normy społeczne i tożsamość uważam za jeden z najbardziej interesujących elementów pracy.

Doceniam także różnorodność zastosowanych metod. Połączenie eksperymentu z wykorzystaniem degustacji, badania ankietowego, eksperymentu internetowego i wywiadów jakościowych pozwoliło uwzględnić zarówno deklarowane oceny i intencje, jak i rzeczywiste zachowanie oraz znaczenia nadawane praktykom żywieniowym przez uczestników. Poszczególne badania dostarczają dzięki temu różnych, uzupełniających się rodzajów danych. Spośród nich szczególnie wysoko oceniam badanie pierwsze oraz badanie czwarte.

Ogromną zaletą badanie 1 jest zastosowanie rozbudowanego i zróżnicowanego zestawu wskaźników behawioralnych. Pozwoliło to wyjść poza deklaracje uczestników i uchwycić różne aspekty ich rzeczywistego zachowania w sytuacji degustacji. Dzięki temu Doktorantka (i współautorzy) poszerzyli dane deklaratywne o bezpośrednią obserwację różnych aspektów rzeczywistego zachowania uczestników w sytuacji degustacji. Jednocześnie zastosowanie tak szerokiego pomiaru behawioralnego stanowi istotną zaletę metodologiczną na tle dominującego w badaniach psychologicznych wykorzystania miar samoopisowych.

Wysoko oceniam również badanie 4, jakościowe. Za jego zaletą uważam szeroką i wieloaspektową interpretację materiału, uwzględniającą emocjonalne, społeczne, kulturowe i tożsamościowe znaczenia jedzenia owadów. Doktorantka pokazuje, że ocena takiej żywności splata się z wyobrazeniami o jej konsumentach, przynależności grupowej oraz zgodności z normami i tradycją. Doceniam uchwycenie niejednoznaczności tych wyobrażeń: konsument owadów może być postrzegany jako otwarty, odważny i postępowy, ale również jako dziwny czy naruszający przyjęte normy. Różne znaczenia mogą współwystępować w wypowiedziach tej samej osoby.

Opis badania jest przejrzysty, a odwołania do zróżnicowanych perspektyw teoretycznych

wzbogacają interpretację i otwierają interesujące kierunki dalszych badań. Ważne jest również zastrzeżenie Doktorantki, że przedstawione zestawienie mechanizmów nie stanowi zweryfikowanego modelu przyczynowego ani ustalonej sekwencji procesów. Badanie to wyraźnie poszerza perspektywę rozprawy poza ocenę samego produktu.

Moja główna uwaga dotyczy sposobu omówienia roli wstrętu w podsumowaniu rozprawy. Doktorantka przedstawia go jako centralny mechanizm odrzucenia żywności zawierającej owady, nie poświęca jednak wystarczającej uwagi temu, że w badaniach pierwszym i trzecim nie potwierdzono oczekiwanych związków mierzonej wrażliwości na wstręt z analizowanymi reakcjami. Uważam tę niejednoznaczność za interesujący wynik, który zasługuje na szerszą dyskusję. Autorka rozważa możliwe wyjaśnienia w artykule trzecim, warto jednak powrócić do nich przy interpretacji całego cyklu. Przydatne byłoby zwłaszcza wyraźniejsze rozróżnienie wrażliwości na wstręt jako cechy od wstrętu doświadczanego w konkretnej sytuacji oraz rozważenie znaczenia zastosowanych narzędzi, rodzaju kontaktu z produktem i sposobu pomiaru akceptacji. Traktuję tę uwagę jako propozycję pogłębienia interpretacji i doprecyzowania, w jakim zakresie wyniki własne wspierają wniosek o centralnej roli wstrętu.

Pewnej ostrożności wymaga również interpretacja braku związku między wskaźnikami analizowanymi w badaniu drugim. Oba konstrukty zmierzono w odmienny sposób: akceptację żywności zawierającej owady oceniano za pomocą wielopozycyjnego kwestionariusza EAQ, natomiast stosunek do owadów jako substytutu mięsa — za pomocą pojedynczego stwierdzenia. Dodatkowo sposób opracowania tego drugiego wskaźnika nie został przedstawiony jednoznacznie. W opisie metody podano, że uczestnicy oceniali stwierdzenie na pięciopunktowej skali Likerta, podczas gdy w tabeli zmienną MS przedstawiono jako dychotomiczną (1 = „nie”, 2 = „tak”). Nie wyjaśniono przy tym sposobu przekształcenia odpowiedzi ze skali pięciopunktowej w zmienną dychotomiczną. Nie jest więc jasne, w jakim stopniu brak związku między wskaźnikami odzwierciedla odrębność analizowanych aspektów akceptacji, a w jakim mógł wiązać się z różnicami w ich operacjonalizacji i sposobie opracowania wyników.

Z interpretacją tego badania wiąże się także fragment na s. 24 rozprawy:

„The attitude-behaviour gap found in the Polish representative sample further indicates that

survey-based acceptance measures, common in market research, may overestimate actual purchase and consumption intent, and should be complemented with behavioural or choice-based indicators”.

W badaniu drugim mierzono dwa wskaźniki deklaratywne. Nie obserwowano rzeczywistych wyborów ani konsumpcji, dlatego wynik nie pozwala stwierdzić rozbieżności między postawą a zachowaniem.

Drobna uwaga terminologiczna dotyczy określenia badania drugiego w tabeli 1 jako „eksperymentu CAWI”. CAWI jest poprawną nazwą techniki zbierania danych, natomiast przedstawiona procedura ma charakter ankietowy, bez manipulacji eksperymentalnej. Trafniejsze byłoby zatem określenie „badanie ankietowe przeprowadzone techniką CAWI”. Przedstawione uwagi nie zmieniają mojej pozytywnej oceny rozprawy. Widzę w niej wartościowy wkład w poznanie psychologicznych i społecznych uwarunkowań akceptacji żywności zawierającej owady, a także inspirację do dalszych badań nad relacjami między oceną produktu, emocjami i społecznym znaczeniem wyborów żywieniowych.

- **Podsumowanie recenzji**

W świetle przedstawionej oceny stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Katarzyny Goncikowskiej spełnia wymagania określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021r, poz. 478, 619, 1630). Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dyscyplinie psychologia oraz potwierdza jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Katarzyny Goncikowskiej do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Dr hab. Katarzyna Stasiuk

Signature Not Verified

Dokument podpisany przez Katarzyna Stasiuk
Data: 2026.09.30 09:11:05 CEST

